

Prívlastky nie sú nutné...

Ako členka tohtoročnej poroty ceny Anasoft litera som spolu s ostatnými porotkyňami a porotcom chtiac či nechtiac prečítala všetko, čo v roku 2022 v rámci slovenskej prózy vyšlo. V tejto bilancii sa pokúsim predstaviť niekoľko rezonujúcich kníh v zmysle ponúknutého zadania nedebutových próz, čo sa v procese tvorby tohto textu vo výnimočných prípadoch ukázalo ako nie celkom jednoznačné kritérium. Zároveň to znamená preformátovať v sebe už pomerne usadený celkový pohľad na daný prozaický rok, ktorý bol pre mňa špecifický nielen množstvom prečítaných titulov, ale aj žánrami, s ktorými sa odborne, ale ani v rámci individuálnej čitateľskej preferencie nedostávam do kontaktu. Zo svojho zreteľa vypúšťam debutovú prózu, fantastiku, esejistiku či detektívku.

✚ Zuzana Bariaková

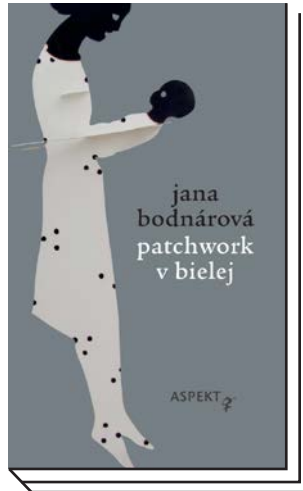
Zuzana Bariaková
Vyštudovala slovenský jazyk a literatúru a históriu na UMB v Banskej Bystrici, kde dnes pôsobí ako odborná asistentka na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy. Vo svojej vedeckovýskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje súčasnej slovenskej literatúre s dôrazom na vybraných autorov a autorky, slovenskej literatúre 20. storočia, didaktike literatúry a service learningu. Spoluorganizuje, koordinuje a moderuje viaceré popularizačné podujatia zamerané na šírenie povedomia o súčasnej slovenskej literatúre a podporu čitateľskej gramotnosti (o. i. napríklad desať ročníkov *Univerzitetnej noci literatúry*).

Tohtoročné nedebutové prózy charakterizujú rôznorodé autorské postupy i prístupy, často petrifikované už v predchádzajúcich tituloch. Prítomná je pestrá genderová perspektíva s výraznou prevahou tematizovanej ženskej skúsenosti. Mnohé texty reflektujú osamelosť, dozvuky pandemických rokov, nesamozrejmosť pozitívnych medziludských väzieb, starnutie, psychické problémy či krehkosť jednotlivca. Častejšie sa objavuje problematika historickej pamäti a pátranie po rodinných koreňoch. Vo viacerých prózach nachádzame reflexiu vlastnej tvorby, umeleckého prístupu, písania aj jeho razantné problematizovanie. Na jednej strane je pomerne dosť čitateľsky prístupných próz bez toho, aby absentovala estetická kvalita, ale aj takých, ktoré kladú na čitateľov vyššie nároky. Minulý rok vyšli presné miniatúry, stále je silne zastúpená poviedková tvorba, objavili sa žánrovo odlišné rodinné ságy... Približne polovicu z celkového počtu (asi aj pochopiteľne) tvoria ženské romány veľmi rôznorodej kvality, stúpa počet rôznych ezoterických pokusov, „skutočných príbehov zo života“ a pomerne stabilné zastúpenie si drží aj historická próza a jej žánrové varianty. Je to naozaj pestrý vejár, z ktorého je, našťastie, ešte stále čo vyberať, hoci v roku 2021 vydali svoje prózy napríklad Dušan Dušek, Stanislav Rakús, Marek Vadas, Jana Beňová, Ivana Dobrákovová, Balla, Vanda Rozenbergová, Ivan Medeši či Maroš Krajňák, a tak sa trochu aj právom uvažovalo, aký potentný bude tento rok v oblasti nedebutovej prózy. Na scénu sa však vrátili aj dlhšie odmlčaní autori. Výhodou tohto prehľadu je najmä možnosť pozrieť sa na nedebutové prózy v širšom kontexte. Kým pri porotcovaní som zámerne čítala texty ako samostatné entity a snažila som sa ich príliš neporovnávať s predchádzajúcou tvorbou autorov a autoriek, hoci si uvedomujem zdanlivú nemožnosť tohto prístupu, tu sa daný priestor ponúka. Už teraz azda môžem naznačiť, že prekvapení – pozitívnych i tých menej radostných – bolo viacero, hoci pri nedebutových prózach asi nikto neočakáva zásadný posun v autorskej poetike oproti predchádzajúcej knihe či knihám. Zameriam sa teda na to, čo ma čitateľsky zaujalo a prekvapilo, budem sa snažiť postihnúť aj trendy, ktoré nie sú len záležitosťou uplynulého roka, ale v súbehu kníh sa objavovali častejšie. Domnievam sa však, že hodnotiť každý rok nejakým prívlastkom nie je produktívne, ide o krátke časové obdobie; vyhnem sa tomu zrejme tak, že ten predchádzajúci bol z hľadiska poézie aj prózy charakterizovaný ako úspešný, s viacerými titulmi so silnými umeleckými výpoveďami, ku ktorým je hodno sa vracieť, čo je v rámci malej slovenskej literatúry dostatočne pozitívnym signálom. A také prípady sa nájdu aj v tomto súbehu. Uvedomujem si tekutosť hraníc mnou nižšie naznačených kategorizácií, viaceré z kníh ich prestupujú a témou, literárnym priestorom či žánrom by mohli fungovať vo viacerých z nich. Verím, že každý si pre seba nájde aj ďalšie prepojenia.

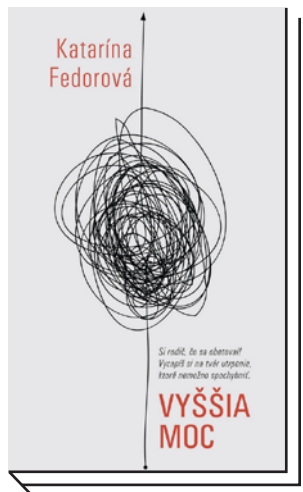
Navzdory! alebo Podoby ženskej skúsenosti

Už dlhodobejšie sa v našej literatúre objavujú zaujímavé prózy, ktoré tematizujú ženský svet, rodičovstvo a materstvo v ich nesamozrejmej, problematizujúcej polohe, ktorá sa potom premieta aj do náročných situácií v partnerských vzťahoch a do vnútornej osamelosti. Z tohtoročnej desiatky Anasoft litery túto tému zastupujú najmä knihy **Jany Bodnárovej**, **Slavky Liptákovéj**, **Sone Urikovej**, ale stopovo aj prozaickej debutantky **Dominiky Moravčíkovej** v zbierke poviedok **Dom pre jeleňa**, odkaz na tému sa nachádza aj v záverečnom texte **Nepokojných spáčov Michaeľa Rosovej** či u **Veroniky Šikulovej** v **Líštičky majú rady teplo**. Pozornosť si určite zaslúži aj vydarený debut **Jany Turzákovej** **Krídla z papiera**, druhá prozaická kniha **Kataríny Fedorovej** **Vyššia moc** a novela **Úzkosť** od **Denisy Fulmekovej**. Romány **Slavky Liptákovéj** **Krajina matiek**, **Beaty Balogovej** **Kornélie** a poviedkový súbor **Emílie Sičákovéj** **Beblavej Korene** spája okrem dominantne ženskej perspektívy aj téma rodinnej pamäti a zasadenie „malých“ dejín do kontextu búrlivého 20. storočia s výrazným regionálnym akcentom.

Patchwork v bielej (Aspekt) prináša známe prozaické gesto, ktoré len potvrdzuje charakteristické stránky písania **Jany Bodnárovej**: jazykové majstrovstvo, rozprávačskú presnosť či zmysluplné prelínanie výtvarnej a literárnej poetiky. Rozmýšľanie a písanie v obrazoch sa u autorky prejavuje fragmentárnosťou jednotlivých scén, ktoré tvoria najmä subtílné impresie či spomienky hlavných postáv. Rozprávanie je konštruované ako patchwork („Stále a stále ten patchwork spomienok. Čo iné sú pohyby mysle v spomínaní ako pestrá patchworková deka... Jej dvojčatá boli najnáročnejším patchworkom.“ s. 16 – 17), ktorý v jednotlivých útržkoch v sebe nesie mnohé náročné životné situácie ústiace do tráum a následné vyrovnávanie sa so smrťou a stratou: „Otine dcéry navždy stíchli. Stíchlo všetko naokolo. Dva tanieriky s nahryznutými tortami, ktoré zvýšili od osláv ich desiatych narodenín, vychladnutý čaj, záclony na oknách, hračky, nábytok, deky na posteliach, vietor, ktorý ešte pred chvíľou dul, hukot áut v dialke, túlavá mačka, ktorá spávala pod schodmi verandy a ktorej dievčatá pravidelne nosili v misočkách jedlo a vodu.“ (s. 101) Ale je tu aj nádej v schopnosti prežiť tragédie, v podobe vzkriesenia vitality a sily v sebe: „Po smrti dvojčiek srdce Otílie schladlo, stvrdlo. Už nebola k druhým len štiplavá, bola zlá. (...) Vresk novorodencov v pôrodnici však zbožňovala. Bola v ňom akási nádej pre svet i pre ňu samu. Nádej, že po údere do žalúdka sa opäť narovná, že vytiahne sklený črep, vrazení v srdci.“ (s. 102 – 103) Útržkovitosť a subtílnosť formy sa čítaním premieňa na košatý životný príbeh, ktorý by pokojne vyplnil románový priestor. Presvedčivo tematizovaná ženská skúsenosť so sebou prináša aj silné zobrazenie problémových aspektov materstva: materstvo ako hlboký zásah do vnútra hlavnej hrdinky Oty, premena ženy na matku, momenty budovania puta medzi Otou a dvojčatami Blankou a Bellou („Bude to celá šnúra potrieb, túžob, očakávaní, sklamaní, strachu, zranení, radosti, nadšenia, zlosti, hádok,

Jana Bodnárová: Patchwork v bielej
Bratislava: Aspekt

Katarína Fedorová: Vyššia moc
Bratislava: Slovart

zmierenia, lásky... celý život.“ s. 72), oscilovanie medzi dôvernosťou a odcudzením („Keď sa začali problémy, Ota si znova roztrhla lôžko v detskej izbe. Chcela byť natesno s dievčatami i v noci. Občas prišiel Andrej a pokúšal sa Otu pobozkať. (...) Ale jej telo sa zavrelo, pokúšalo sa poskladať, hádzalo sa.“ s. 78), stratou, medzi bolesťou a samotou. Text vynikajúco sprevádzajú ukážky z tvorby Evy Moflárovej, ktoré ešte väčšmi zvyrazňujú poetické i drsne kruté momenty v Otinom životnom príbehu.

Vyššia moc (Slovart) je v poradí druhou novelou **Kataríny Fedorovej**, ktorá debutovala v roku 2020 knihou **Úspešníci**. Medzi oboma textami je viacero prienikov – v oboch stvárnila svoje skúsenosti so slovenským zdravotníckym systémom i štátnou mašinériou. Citujúc z obálky: „Keď sa do rodiny narodí dieťa s postihnutím, zatrasie to všetkými zúčastnenými. Ako rôzne sa dá k tomu pristúpiť, ako môže pomôcť štát a ako spolky matiek s podobným osudom, ako štátna mašinéria zomelie aj ten najlepší úmysel a ako sa z toho celkom nezblázní alebo možno aj áno. Bez príkras, bez zbytočných slov, úprimne a natvrdo.“ Fedorovej písanie charakterizuje najmä výrazný spoločensko-kritický tón, ale ponúka aj hlboký ponor do vnútra ženskej postavy. Podobne ako v predchádzajúcich prózach z tejto kategórie, v centre pozornosti je hrdinka, ktorá s ťažkosťami zvláda svoju rolu manželky a matky. Hlavná protagonistka Nina žije s matkou a babkou, študuje a ako mladá vysokoškoláčka nechcene otehotnie na študentskom večierku. Narodí sa jej syn, u ktorého sa odhalí postihnutie. Situácia sa postupne stáva extrémnou, dieťa si vyžaduje ustavičnú starostlivosť, rozprávačka sa neustále zmieta medzi hnevom a zúfalstvom. Vyrovnávanie sa so synovou aj vlastnou perspektívou je v texte zobrazené „bez príkras“. Dennodenne je vystavená nekončiacemu tlaku, vyčerpaniu a stresu, ktorý vyvrcholí tragédiou, vzhľadom zo zúfalstva, z bezmocnosti a únavy: „Obhliadajúci sa aj tak trápil. Keby ste to boli inak! Zarazil sa. Taká myšlienka sa dopovedá ťažko. Keby ste syna zabili dáko inteligentnejšie, nemusel by som volať políciu. Pri jeho stave by to vyzeralo úplne prirodzene! Nina rozumela. Áno, možno si to mala premyslieť. Počkať na správny moment. Alebo aktívnejšie. Vygúglíť nejaké techniky. Zájsť do knižnice, požičať detektívky. Čínske vraždy klincom, napríklad. Prehmatali by ste mu hlavu? spýtala sa obhliadajúceho nečakane. Čo?! Ale nič. Prepáčte, asi mi trochu šibe. Obhliadajúci sa toho chytil.“ (s. 118) Ako je možné fungovať v spoločnosti, kde absen-tuje akákoľvek podpora a postava je odkázaná len na občasné dobrodenia okolia, šťastné náhody a vyčerpávajúce kľučkovanie v molocho slovenského zdravotníctva? Autorka neponúka vydýchnutie, ani jej protagonistke sa nedostáva, text je zámerne dynamický, vety sú krátke, úsečné, jazyk expresívny, ironický, bez akéhokoľvek heroizovania či pátosu: „Odpovedajte ľuďom priateľsky! Dodajte im nádej! Nina nechápala. Ved' ich posielajú do riti, či? Čo na tomto fakte zmení tón? Nebolo by lepšie zmeniť systém? Na porade sa pokúsila myšlienku sformulovať. Neúspešne. Systém sa nedá zmeniť! (...) Domov sa

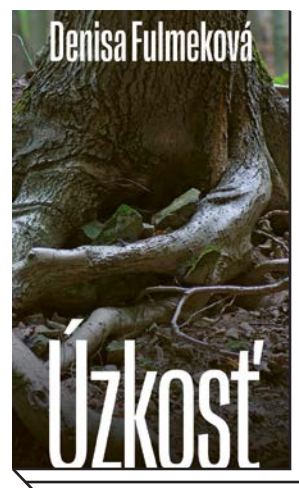
vracala vyčerpaná. Adaptácia na bezcieľnosť je náročná disciplína. Martin bol, naopak, nabudený. Nesmieš sa vzdať pri prvej prekážke! (...) Keby sa Ježiš takto vzdával, nebolo by náboženstvo! Ježišova skúsenosť nerobila na Ninu dojem. Ježiš nikdy nepracoval na slovenskom ministerstve. To by sa Ti kázalo na hore, kamarát, keby Ti do toho pindal Úradník! (...) Žiadnemu plačúcemu by si nepomohol. Presne ako Nina.“ (s. 57, 59 – 60) Modelovanie rozprávačky Niny a jej postoj k ťažkej situácii vytvára veľkorýsý priestor, aby sme sa zamysleli nad situáciou rodín, ktoré majú znevýhodnené dieťa. Často sa však zamýšľať nechceme. Tento text je naliehavý, vyrušujúci, neustále nás núti konfrontovať sa s našimi vlastnými názormi. Otázka zostáva: Ako by sme sa zachovali my?

Denisa Fulmeková vydala v minulom roku novelu **Úzkosť** (Slovar), ktorou sa zásadne odklonila od predchádzajúcich historicky ladených próz. Od rezonujúceho rodinného príbehu *Konvália*, v ktorom zobrazila peripetie osudového vzťahu jej starej mamy Vali Reiszovej a významného slovenského básnika, františkánskeho mnícha Rudolfa Dilonga, cez príbeh *Doktor Mráz*, odohrávajúci sa počas arizácií v Slovenskom štáte, či osudy prešporskej čarodejnice v ranom novoveku (*Agáta*) sa presúva do nami nedávno zažitej skúsenosti s celosvetovou covidovou pandemiou. Nejde však o spoločenskú prózu, *Úzkosť* sa dá charakterizovať ako intímne ladené písanie; protagonistka Arleta si uvedomuje, že je za pomyselnou polovicou života a zákonite začína reflektovať roly, ktoré v ňom stihla prijať – dcérsku, kamarátsku, manželskú, materskú, ale aj spisovateľskú. Dominuje téma starnutia (nielen vlastného, ale aj najbližšieho okolia) i strach zo straty istôt starého sveta, čas, keď „viac kapitol uzatvárame, než otvárame. Viete, že niektoré veci sú už pre vás pasé. A aj ľudia. Zopár priateľstiev je v háji, zopár známych na ulici už klopi zrak, a aj keby ste ich bez problémov pozdravili prví, nedajú vám šancu. Niekoľko ľudí, aj vašich rovesníkov, ktorých ste poznali a mali radi, už zomrelo, i keď zatiaľ sú to skôr smutné výnimky.“ (s. 29) Arletin život sa podrobil nutnému stereotypu vyčerpávajúcej starostlivosti o deti, domácnosť i starnúcich chorých rodičov. Opätovne sa snaží nájsť malé radosti i istoty, hoci aj návratom do spomienok na šťastné životné obdobia či detstvo. Protagonistka je nielen dobrou pozorovateľkou, ale je ochotná odkrývať aj vlastné úzkosti, ktoré kladie do centra rozprávania, „občas ju máta, že nestihne vypotrebovať všetok nahromadený život“ (s. 43).

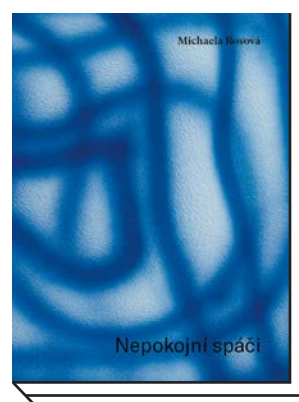
Fulmeková si logicky volí fragmentárne štruktúrované rozprávanie, v ktorom vyniknú spomienkové návraty i reflexívne úvahy. V súlade so zvolenou náráciou prevláda nedopovedanosť („Nikdy nemôžete povedať všetko. Nemôžete a nechcete. A vlastne by ste to ani nedokázali. Nedá sa to. Nevieťme to.“ s. 159), ktorú na niektorých miestach narúša prílišná explicitnosť. Vonkajškovej situácii protagonistky i jej duševnému rozpoloženiu väčšmi svedčí stíšenie. Arleta je nútená zdržiavať sa doma a konečne má priestor i odvahu nazrieť do svojho vnútra. Poctivá introspekcia neprinesie len radostné zistenia,

ale o tom je každý ľudský príbeh. Opätovne sa aj pri tejto próze stretávame s tematizáciou písania, s úskaliami vlastnej tvorby: „Odrazu sa ocitla v nepoznanom vákuu. Chcela pracovať, ale zabudla na všetky nápady, čo sa k nej predtým hrnuli a ona si ich odkladala akože na neskôr. Neexistovalo nič hodné zaznamenania. Písanie odrazu nedávalo zmysel.“ (s. 10)

Keď sme sa pred časom venovali štvrtej prozaickej knihe **Michaely Rosovej** *Tvoja izba*, naše uvažovanie sme zakončili konštatovaním, že je to aj novela o láske, ale ešte väčšmi novela o láske k literatúre. Zdá sa nám, že pri jej ostatnom prozaickom počine **Nepokojní spáči** (Artforum), nerátajúc román *Dar* z roku 2023, tá druhá časť vety platí dvojnásobne a treba ju ešte aj podčiarknuť. Na sotva sedemdesiatich stranách Rosová prináša štrnásť krátkych textov, ktoré sa propagujú ako trinásť poviedok a jedna esej o metóde. Na prvý pohľad vyzerajú texty naozaj nesúrodno – názvy ako *Zrúcanina*, *Muž sa rozchádza so ženou*, *Traja spisovatelia*, *Marta a sladký zemiak*, *Jozef cestuje do Vajnôr*, *Marienina šuška* či *Čerešňa* neevokujú prvoplánovú súladnosť. Možno ani čitatelia nebudú po prvom čítaní múdrejší, ale nedá sa nič robiť: „Zbierka je úplná. Rekapitulujeme, sme spokojní. Mohlo to byť inak, ale je to takto. Mysleli sme si, že príbehy prepojíme. [...] Ale zisťujeme, že nás to nezaujíma. Takéto prepojenia. Zaujímajú nás prepojenia na inej úrovni. Tie neviditeľné,“ píše Rosová v záverečnej *Eseji o metóde* (s. 74) a podnecuje k opätovnému hľadaniu významu celku. Významotvorný je najmä odkaz na divadelný súbor *Reckless Sleepers* (*Nepokojní spáči*) a návštevu divadelného predstavenia, ktoré „trvá asi hodinu a pozostáva z krátkych scén, ktoré nedávajú žiadny očividný zmysel“ (s. 71). Opis jednotlivých scén a uvažovania diváka, ktorý môže zažiť frustráciu či úzkosť z nepochopenia, keď len márne hľadá súvislosti či výraznejšiu príbehovú líniu, sa končí skoro prázdnu sálou. A práve v tej chvíli sa rozvinie premietacie plátno, spustí sa videoklip a všetko do seba zapadne... Čitatelia sa však môžu pokúsiť o reprízu; zamerať sa na zmysel celku, nevnímať fragmentárnosť ako defekt. Postupne sa vyjavuje, že ak nebudeme lipnúť na jednotlivostiach (hoci môžeme), objaví sa naraz tvorivý organizujúci princíp, ktorý Rosová uplatňuje v rámci celej knihy a mala k nemu blízko už v *Tvojej izbe*. Nejde o to „čo“, ale „ako“, ak sa opätovne vrátíme k záverečnému textu *Club Tropicana* (*Esej o metóde*). Ten má výnimočné postavenie aj v tom, že kým všetky ostatné sú založené na odstupe rozprávača od postáv, tu sa rozprávanie stáva osobnejším. Ponúka pohľad do súkromia postavy – spisovateľky a matky –, analogicky opisuje pocity sprevádzajúce písanie a materstvo: „Pocit, že by to na papier nešlo položiť tak, ako sme to mali prichystané v hlave, nás už dávno netrápi. Veci sa dejú samy, ak im nestojíme v ceste. To veľmi dobre vieme, porodili sme dieťa. (...) Dieťa sa chcelo narodiť, spolupracovalo. Tiež by sme ho nevytlačili von skôr, než by bolo pripravené. Aj text ide sám. Samozrejme, občas nás to desí. Sme naučení, že všetko musí byť pot a strašná námaha. Bolesť a utrpenie. Dlhý pôrod. Táto ľahkosť je nám podozrivá. Asi to

Denisa Fulmeková: *Úzkosť*
Bratislava: Slovar

Michaela Rosová: *Nepokojní spáči*
Bratislava: Artforum

nebuje dosť dobré umenie. Keď sme netrpeli. Radšej sa s tým nepriznáme, až sa nás niekto spýta.“ (s. 72) Do tejto chvíle pôsobila väčšina Rosovej textov akosi anesteticky a indierentne, čo možno súvisí s ambíciou odkázať na samotnú tvorbu. Autorka vedome neponúka nič zo „súčasných nálad“ slovenskej literatúry, nezaobrá sa trýznivými poryvmi subjektu, sociálnymi drámami, ani sa nepokúša podať dobový obraz spoločnosti. Jej zámery sú minimálne v ostatných dvoch knihách iné – preveruje možnosti literárneho rozprávania. A kým *Tvoja izba* bola vďaka téme osobnejšia, špecifickosť *Nepokojných spáčov* spočíva práve vo výbere metódy, s ktorou autorka pracovala. Zmysel niektorých jej textov sa totiž naplno vyjavuje až v konfrontácii s externým literárnym prostredím a poriadne overí kultúrnu encyklopédiu jednotlivca. No len málokedy sa v našej literatúre objaví kniha, po ktorej prečítaní najväčšmi rozmyšľate nad zvolenou autorskou koncepciou a nad tým, na čo odkazuje, či už explicitne, alebo implicitne. A ak vás pri uvažovaní neruší hudba, pokojne si k tomu pusťte Wham!

Po siedmich rokoch od debutu *Živé ploty* prichádza **Soňa Uriková** s poviedkovou zbierkou **Dôvod na radosť** (KK Bagala), ktorú tvorí sedem pôvodných textov a akýmsi prológom je mierne upravená rozprávka Chantov s názvom *Mýška*. Oproti debutu Urikovej ubrala na kvantite (knihu *Živé ploty* tvorilo až 17 poviedok), a hoci aj v jej najnovšom počíne figurujú tematicky rôznorodé prózy, kvalitatívne sú oveľa vyrovnanjšie. Oblúbeným literárnym priestorom zostáva dedina či slovenské malomesto, len v záverečnej poviedke *Zlá strana* sa tri kamarátky ocitnú na spoločnej dovolenke na Korfu, podobne ako to bolo aj v debute, kde v texte *Fotky od mora* súrodenecký výlet zavial dve sestry a brata do Talianska. Aj v poviedke *Zajaci* sa objavuje život v Londýne, zahraničná línia však pripomína vydestilovanú a zhrubnutú variáciu expatriantských príbehov, ktoré sa po roku 2000 začali objavovať v tvorbe Zusky Kepplovej, Svetlany Žuchovej, Ivany Dobrákovovej, Michaely Rosovej či Márie Modrovich. Dedinské prostredie – i v tomto texte – svedčí Urikovej oveľa väčšmi, pohybuje sa v ňom suverénne a uveriteľne, pointy zasahujú intenzívnejšie. Stále platí, že danému svetu niet prečo nerozumieť, Slovensko je predsa len stále viac Plevníkom ako Bratislavou, o čom sa dennodenne presvedčame. Krčmy, chlapi, ale aj ženy za stolmi s pivom a borovičkou či slivovicou, hasičská zbrojnica, partizánske tradície, kolektívne ružence, oltárik, studničky, rozbité cesty, doliny, polia, ovocné sady, zemiaky, kuriny, prasce, zajace, hnojiská, humná... Atmosféra, ktorá v niečom pripomína tú z Kompaníkovej *Miesta pre samotu* a *Bielych miest* – akoby stále prítomná minulosť či možno iba málo a pomaly sa meniace súradnice dedinského bytia a každodenného monotónneho fungovania pôsobia veľmi sugestívne. Krajina Čiernych dier. Do tohto známeho až intímneho priestoru zasaďuje autorka svoje „obrazy starého sveta“, ktoré kontrastujú s mestskou poviedkou *Slimačie denníky* a „gréckou“ *Zlá strana*. Nejde však len o priestor, dôležité sú vzťahy v ňom – vzťahy

medzi rodičmi a deťmi, starými rodičmi a vnúčatami, vzťahy dospievajúcich dievčat či mladých žien. Za štyri ženy na sytočervenej obálke môžeme pokojne dosadiť unavenú a pochybujúcu matku dvoch malých detí z poviedky *Slimačie denníky*, Pavlu, ktorá sa po dlhom čase vracia za rodičmi na samotu aj do svojich spomienok z detstva z poviedky *Na samote*, či Vieru, Kláru, Andreu z dovolenkovej poviedky *Zlá strana*, ale anticipačne aj detskú hrdinku Mariku z rovnomennej poviedky, ktorá žije na dedine s otcom a starou mamou. Urikovej postavy síce predstavujú rôzne podoby ženskej skúsenosti, ale jedno majú spoločné: sú výborne napísané a množstvo drobných detailov sa vo finále ukáže ako príbehovtorné. Situácie, v ktorých sa hrdinky ocitajú, neponúkajú veľa dôvodov na radosť, ukazujú však ich životaschopnosť. Možno sa napokon ten dôvod nájde – navzdory okolnostiam. Navzdory! A pre nás, čo čítame súčasnú slovenskú literatúru, je dôvod zrejmý – Urikovej prozaický talent s výnimočným zmyslom pre detail a neošuchané pointy. Na záver nemôžeme opomenúť ilustrácie **Kristíny Soboň**, ktoré výborne dotvárajú celkovú atmosféru Urikovej knihy. Jednoducho – ďalší dôvod na radosť.

Od roku 2020 stihla **Veronika Šikulová** vydať päť prozaických titulov (z toho dva pre deti a mládež) a zavŕšením tohto tvorivého obdobia je kniha **Líštičky majú rady teplo** (Slovart). A treba hneď na úvod povedať, že vydareným. Pri hodnotení tvorby Šikulovej sa často konštatuje, že autorka píše vlastne jednu knihu, čo sa nemusí nutne vnímať negatívne. Skôr to odkazuje na jej tvorivú metódu zmocňovania sa fikčného sveta a inak to nie je ani v časti tejto poviedkovej (?) knihy. Otáznik pri žánrovom určení je namieste, žánrová nevyhranenosť/neuchopiteľnosť je jedným z jej poznávacích znakov – živelná rozprávačka sa mantinelom bráni. Za živelnosťou sa skrýva záujem o svet, o veci a vecičky, živé i neživé, o rozprávačkinu blízkosť a ešte bližšie okolie, o to, čo bolo („všetko staré stále nosím so sebou“, s. 9), aj o to, čo sa práve deje. Tento iba zdanlivo nekorigovaný prúd rozprávania signalizuje jazykové majstrovstvo, premyslenú prácu s jazykom, so všetkými jeho vrstvami a odtienkami. Nechýbajú „hlučné“ nárečové slová a vulgarizmy, ale ani slová signalizujúce stíšenie, pozorovanie a reflexiu: „Slová lietajú ako krdle vtákov, zaujímavé sú tie preskupenia a zoskupenia.“ (s. 27) Aj u Šikulovej, podobne ako u viacerých autorov a autoriek v tomto prehľade, sa objavuje tematizovanie vlastného písania: „Slová sú ťažké, kým to nezačneš triediť, takmer vôbec to nejde, len komplikovanosť narastá. Všetko sa komplikuje, a ty to máš uchopiť a zhutniť. Spontánne situácie je omnoho ťažšie prenášať na notový papier, skoro také ťažké, ako zapísať cudziu reč, tok rieky, dotyk vtácej nohy so snehom, končeky prstov Jumoriho v jednom z bazénov, usporiadanie šatstva v tráve, čo sfúkol vietor zo šnúry, krajinu v mojich očiach, nad ktorou leteli...“ (s. 24) „Na brehu papiera čakám, chytám sa ťažko, návnaďa na dne, v mútnych nepriesvitných hĺbkinách.“ (s. 26) Šikulová v závere knihy mení rozprávačskú optiku, než ako k rozprávačke sa skôr vzťahuje

Soňa Uriková: *Dôvod na radosť*
Levice: KK Bagala

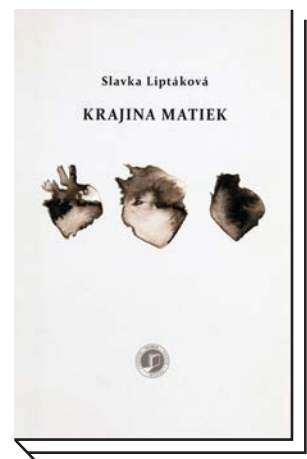

Veronika Šikulová: *Líštičky majú rady teplo*
Bratislava: Slovart

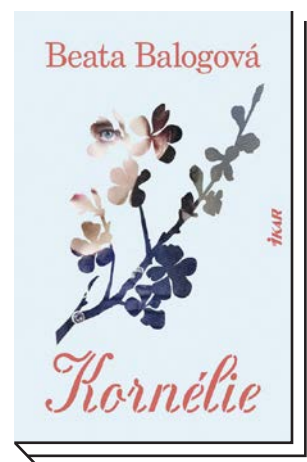
k okolitému svetu, zaľudňuje ho a len pre istotu pripomína: „Môže sa vám zdať, že vám postavy z tejto knižky niekoho pripomenú. O to mi ide. Ale je to len zdanie. Vymyslela som si ich.“ Situácie, do ktorých sa jej protagonisti dostávajú a sú nimi opisované, odkrývajú nielen svoj vnútorný svet, pocity a predstavy, ale odkazujú najmä na citlivé oko pozorovateľky a jej empatiu s ľuďmi, ktorým sa v našej *Krajinke* veľa dobrého nedostáva: „A moja vnučka už ide do školy. Hovorila mi, ako sa teší (...) a prišlo mi ľúto malého dievčatka s očami jak prezreté čerešne, ktoré sa teší do školy, na kamarátky, zošity, perá, ceruzky, ktoré má rado obrázkové knižky a rado tancuje. Kristušádot, veď už sa pýtala brata, či je Cigánka. ‚Si,‘ povedal. ‚Nie som!‘ kričala. ‚Si, naozaj! ‚Mama, že nie som?‘ ‚Si,‘ povedala jej mama a malá sa rozplakala, kristušát! ‚Ale veď ja som taká telová,‘ nariekala tá malá.“ (s. 114) Toto je jedna z najlepších Šikulovej kníh.

Slavka Liptáková nie je na literárnej scéne žiadnou novickou; za ostatné roky vydala tri subtilné tituly, ktoré spája výrazná alegorickosť a záujem o detstvo či dospievanie. Jej prózy *Chlapec bez mena* (2007) a *Dierozrúť* (2012) by sa dali žánrovo zaradiť k imaginatívnym či symbolicko-filozofickým rozprávkam, novela *Nová oktáva* (2020) tematizovala dospievanie mladej, umelecky založenej hrdinky. Toto biografické odbočenie má aj iný ako sumujúci charakter – postava dieťaťa a jeho špecifické videnie sveta je veľmi dôležitým hodnotovým prvkom aj najnovšej knihy Liptákovovej, v generačnom románe *Krajina matiek* (Petrus), ktorý prináša príbeh troch generácií sestier. Spúšťačom rozprávania je smrť matky a táto udalosť spôsobí, že jej dcéry Agnes a Edita sa opäť stretávajú v rodnej Levoči. Úvodný rodostrom je vhodnou pomôckou pri zorientovaní sa vo vzťahoch jednotlivých postáv, ktoré obývajú časový priestor od konca 19. storočia po našu prítomnosť a ich osudy sa prelínajú v dvadsiatich troch nechronologicky koncipovaných kapitolách. Hoci sa v próze tematizuje primárne ženský svet, nejde výlučne oň, Liptáková funkčne pracuje s opozíciou verejného a intímneho rodinného priestoru, ktorý obsadzuje rodovo homogénne a očakávané. Verejný priestor, ten, kde sa odohrávajú „veľké dejiny“, je zámerne a bez výnimky spájaný s rozhodujúcimi životnými momentmi všetkých mužských protagonistov a výrazne ovplyvňuje ich ďalšie osudy (napríklad v súvislosti s deportáciami židovského obyvateľstva, kolektivizáciou, väznením za ilegálnu činnosť počas komunistického režimu a i.). Je zrejme, že väčšia pozornosť sa bude, pochopiteľne, venovať „malým rodinným históriám“, hoci autorka zručne a na textovo malej ploche vystihuje charakteristické črty jednotlivých dejinných periód. Hlavnými hrdinkami sú sestry Františka a Margita ako predstaviteľky najstaršej generácie, Anna a Irma zo strednej generácie a Edita a Agnes zastupujúce mladšiu generáciu. Je tu ešte aj Lena, jediná dcéra Edity, a jej dcéra Julka, ktorá je napriek detskému veku pre dej knihy zásadnou postavou. Sedem dospělých tischlerovských žien. Sedem srdc. Sedem odlišných a zároveň sa dopĺňajúcich ženských portrétov. Liptáková ponúka hlboký

ponor do ich duší aj do atmosféry ich životného časopriestoru a úloh či prekážok, ktoré z neho vyplývajú. Jej protagonistky ťažko hľadajú a nachádzajú aspoň kúsok šťastia a vzájomného sesterského porozumenia; jedno zlé rozhodnutie ich sprevádza ako tieň a úporne sa musia prebijať ku katarznému vnútornému očisteniu. Ústredné postavy sú zahalené smútkom a nielen preto, že Agnes a Edita, ktorých opätovné stretnutie rámcuje román, sa schádzajú kvôli matkinmu pohrebu. Práve ich stretom sa na povrch dostávajú nevy povedané rodinné krivdy či tajomstvá, boľavé útržky spomienok zo sveta minulého, v ktorom prežíva čosi neuzavreté, spôsobujúce medzi sestrami fatálnu trhlinu: „Agnes sa nestarala, dokonca takmer nepostrehla, že Editu zaľahol pocit krivdy. Tej, ktorá sa kedysi votrela do srdca Anne, keď čakala návštevu, ktorá neprišla, a namiesto svetla ju ošľahla tma. Tej istej, ktorá omínila Františku, keď myslela na Margitu, akoby to všetky tie ženy mali vpísané v osude. A budiž trhlinka medzi vami, a bola.“ (s. 260) Krivda naberá v rodovej línii vždy inú podobu, ale nekompromisne sa s každou novou generáciou opakuje. Je vôbec možné z tohto začarovaného kruhu vystúpiť, ak postavy nevidia východisko? Ale to, že si uvedomujú podstatu krívd, im pomáha niesť životné bremeno ďalej, hoci ich osobnostné limity a životná situácia im bránia v náprave: „V hĺbke srdca vedela, že má sestra pravdu. Ukradla jej slasť, ktorej sa ona dobrovoľne zriekla, pretože by neprežila odlúčenie, ktoré malo nevyhnutne prísť. A teraz si s tým nevedeli rady. Pripútané obe k tej istej hviezde, jedna milosrdným odmietnutím, druhá bezohľadnou obetavosťou.“ (s. 307) Liptáková taktó dômyselne preniká až k najzložitejším mechanizmom ľudskej existencie, s empatiou pre slabosti jednotlivých hrdiniek. Do tohto panoptika bolesti musí prísť niekto, kto má schopnosť pretrhnúť rodovú „kliatbu“. Nositeľkou zmeny sa napokon stáva špecifická detská hrdinka, najmladšia žena v rodovej línii Julka, paradoxne, ale veľmi príznačne, dievča s poruchami správania a komunikácie, ktorá má schopnosť rozrušovať petrifikované rodinné príkoria. Krajinu matiek napokon odklíňa dieťa. Inak by sa to azda skončilo ani nemohlo. Ak prijmeme knihu **Beaty Balogovej** *Knihá plná ľudí* z roku 2019 ako predchodkyňu niektorých motívických či tematických línii knihy *Kornélie* (Ikar), potom sa môže ocitnúť aj v našom nedebutovom výbere. Už v nej totiž písala „o koreňoch, ktoré by nás mali inšpirovať a nie zotročovať, o ťažkých životných situáciách, v ktorých sme začiatočníci, o starobe, pred ktorou krajina zatvára oči, a o tom, ako sa schováva na dne všetkého veľkého dobrota a láska“. Aj *Kornélie* sú zaľudnenou knihou, v ktorej dominuje ženská perspektíva s citovo zaangažovanou rozprávačkou a nepochybne je literárnou poctou autentickým životným príbehom a knižným spomínaním na detstvo a rodinu. Balogová ponúka rodinný príbeh so zameraním sa na silnú ženskú rodovú líniu na pozadí búrlivého 20. storočia. Päť generácií Kornélií má svoje korene na juhu Slovenska, v knižnej dedine menom Jablonia Panica. Zásadné geograficko-historické súradnice sú teda

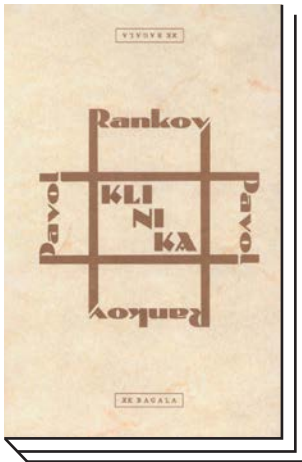
Slavka Liptáková: *Krajina matiek*
Bratislava: Petrus

Beata Balogová: *Kornélie*
Bratislava: Ikar

Emília Sičáková Beblavá: *Korene*
Bratislava: Espri

Pavol Rankov: *Klinika*
Levice: KK Bagala

jasne dané: región Gemera, svet Maďarov na južnom Slovensku, dve svetové vojny, holokaust, odsun maďarského obyvateľstva, február '48, znárodňovanie, štyridsaťročná vláda komunistov i pád železnej opony. Pre autorku dôležité udalosti, ale predsa len fungujú ako kulisy pohnutej histórie regiónu. Zámer je jasný, zachytiť rodinnú históriu, bližšie i vzdialenejšie okolie, to, čo nás formuje, odkiaľ pochádzame, s hlbokým porozumením pre ľudské nedostatky, ktoré sa objavujú na klukatých cestách životom. Je aj o osude, pred ktorým sa nedá utiecť, o bezpodmienečnej láske naprieč generáciami, ktorá sa nestratila ani v hĺbinách času, o snoch a túžbach. Niektoré z nich zrealizuje až rozprávačka, ktorá má blízko k autorky. Presila výraznej citovej zaangažovanosti na viacerých miestach spôsobuje, že Balogová sklzáva k retardačným opakovaniam, patetizujúcim výpovediam i nadužívaniu citovo exponovaných slov. Sila „magického“ rozprávania sa tak oslabuje.

K podobnému módu návratu ku koreňom sa vlni prihlásila aj debutantka na literárnom poli, univerzitná profesorka **Emília Sičáková Beblavá** s poviedkovou knihou *Korene* (Espri). V knihe predstavuje priestor svojej mladosti: okolie Michaloviec a južný Zemplín, „miesto, kde boli moji blízki pri mne a ja pri nich. Miesto, kde sú moje korene“ (s. 4). Knižný súbor ôsmich poviedok (plus dve preložené do rusínskeho a ukrajinského jazyka) zachytáva osudy viacerých generácií, sústreďuje sa na vplyv reálnych historických udalostí a najmä zmiešaného jazykového a náboženského prostredia na rôznorodé rodinné problémy postáv.

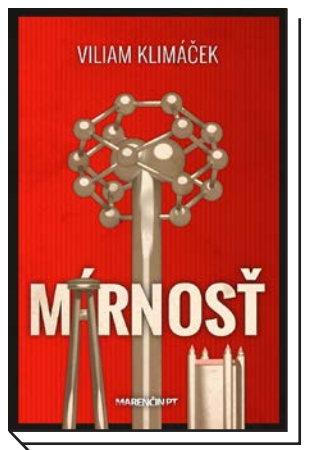
A kde sú muži?

Pre túto kategóriu sme si na úvod vytipovali troch etablovaných autorov s výrazne odlišným autorským rukopisom, ktorých textovými odpoveďami na položenú banálnu otázku by bolo niečo v tom zmysle, že blúdia v nezmyselných životných labyrintoch, a keďže všetko je márnosť, tak sa aspoň bavia nekonečnými semiotickými hrami.

Pavol Rankov prichádza so zručne napísaným a gradujúco sa rozvíjajúcim príbehom, v ktorom sa mieša kritika s humorom, a aj napriek istej predvídateľnosti vytvára svojou mužskou výpoveďou pendant k prevažujúcim ženským hlasom v súčasnom písaní. Novela *Klinika* (KK Bagala) sa odkláňa od Rankovovej doterajšej tvorby, nepatrí do fantastiky, nie je historická, dystopická ani dobrodružno-romantická. Autor rozvíja dve línie: jednu káfovskú, v ktorej sa rozprávač snaží dostať na kliniku k významnému profesorovi a slávnemu špecialistovi na vyšetrenie. Stretáva pritom rôzne bizarné postavy a postavičky – od kuriča cez recepčnú, pacientku, sestričku či asistenta –, stále naráža na nové a nové prekážky a takto to trvá celý týždeň. To, čo bezmenného hrdinu čaká, naozaj pripomína situáciu zememerača K. Je obklopený cudzou, nepriateľskou realitou, je v neviditeľnom zajatí neznámych síl, každé jeho úsilie je márne a stroskotáva na zakliatom kruhu moci. A predsa sa tento osamotený jednotlivec nevzdáva, aj keď je jasné, že svoj cieľ nedosiahne nikdy...

V druhej línii si postava spomína na svoje detstvo, rodinu a bilancuje svoje vzťahy s rodinnými príslušníkmi. Rozvíja paralely medzi politickými dejinami a rodinnou históriou, na ktorú si začína spomínať na pokyn kuriča hneď prvý deň na klinike. Protagonista je frustrovaný, trápí ho odcudzenie od rodiny – s manželkou žijú ako spolubývajúci a jeho vzťahy s dcérami sú chladné, cíti sa ako najosamejší človek na svete: „Zrazu viem, prečo manželka tak cynicky reagovala na moje volanie o pomoc – nemohla mi porozumieť. Je mi jasné, prečo ma dcéry považujú za hlupáka – nemajú potuchy o tom, kto som.“ (s. 141) Zdá sa mu, že slúži iba ako prostriedok k ich komfortu a finančnému zabezpečeniu. Svoje hlboko ukryté myšlienky začína zverovať úplne cudzím ľuďom a pri tomto bilancovaní pochopí, že svet, ktorý si vybudoval, je bezútešný. Ústrednou témou je najmä pocit odcudzenia, nepochopenia a kríza duševného zdravia: „Nikdy som nechcel vytrčať, no vždy som mal pocit, že sa neviem vpratať do vlastnej kože a niečo zo mňa prečnieva. To niečo má so svetom nekompatibilný rozmer. Nikdy som nepochopil, čo to je a čím to. (...) Nepodarilo sa mi, čo iní zvládli – teda integrovať sa, včleniť sa do ľudstva.“ (s. 140) Príbeh, opäť s alúziou na Kafkov *Zámok*, zostáva otvorený, hoci záver ozvláštňuje silný a nečakaný motív mŕtveho syna a rozlúčenie s ním: „So synom to predsa bolo inak; už od jeho útleho detstva sme si rozumeli. Nemuseli sme si nič vysvetľovať, nebolo potrebné ani hovoriť, stačil pohľad, gesto, grimasa. S jedným z ôsmich miliárd ľudí som si rozumel, a to nie je zlá bilancia. (...) V krematóriu majú aj funkciu aranžéra alebo aranžérky. Je aj pracovník, ktorý upravuje tváre, telá a odev zosnulých na poslednú rozlúčku. (...) Keď nás pozývala do tej miestnosti so sklenenou stenou, povedala: ‚Chlapec je veľmi pekný.‘ Na kratučký okamih, na stotinu sekundy som vtedy pocítil rodičovskú hrdoť. Môj synček je pekný. Ako by toto mohol pochopiť nejaký profesor?“ (s. 141 – 142)

Kým v románe *Námestie kozmonautov* (2007) **Viliam Klimáček** sarkasticky zobrazil „generáciu IO“, ktorá vyrastala v komunizme, ale svoj dospelý produktívny život prežíva v konzumnom kapitalizme, v dystopickom románe *Márnosť* (Marenčin PT) ponúka Klimáček „generáciu Ж“: „To na konci je Ž ako žltý, azbukou Ж, žoltyj“ (s. 12). Nachádzame sa v roku 1958, Slovensko patrí do Euro-Ázijskej únie a v Novej Bratislave sa začína svetová výstava EXPO '58. Na území Slovenska sa faží novoobjavený prvok nihílium, ktorý v pôde vygenerovali generácie našich predkov a ktorý dal krajine súčasný názov Nihília. Nihílium poháňa ekonomiku Euro-Ázijskej únie na čele s Ruskou náručou a jej satelitmi – Nihíliou, Kráľovstvom Českým, Republikou Hungur, Svätou Stolicou Poľskou, Transylvániou, Južným Kútom a Cyríliou. Euro-Ázijskú úniu oddeľuje od spoločenstva Západnej Pahreby nepreniknuteľná Stena a na čele EAÚ je Admiralissimus, v ktorom je možné spoznať Stalina. Hlavný hrdina Boris3, plným menom 0914-Boris3Ж (odkaz na systém, ktorý si očísloval všetkých svojich obyvateľov, aby ich mal pod kontrolou), je pätnásťročný syn objaviteľa nihíliu.

Viliam Klimáček: Márnosť
Bratislava: Marenčin PT

Peter Macsovszky:
Oceán trpezlivosti zaspieval
Bratislava: Drewo a srd

Spočiatku nevníma problematickú spoločnosť, patrí k vyvolenej menšine a trápia ho jedine problémy s dospievaním a prvými láskami. Dychtivo objavuje svet, ale keď je konfrontovaný s vážnejšími vecami, začína sa búriť proti absurdnému systému a musí sa rozhodnúť, aká bude jeho budúcnosť. Čitateľ medzitým osciluje medzi tragikomickou minulosťou a odkazmi na prítomnosť i veľmi otáznou budúcnosť. Tomu zodpovedá množstvo klimáčkovských aktualizácií a ak je čitateľ aspoň trochu znalý kultúrno-spoločenských kontextov, poteší ho množstvo nápadov, prepracovaných momentov a odkazov na popkultúru. Vôbec neprekáža, že podobne autor postupoval aj v predchádzajúcich knihách a dlhodobo sa táto poetika úspešne objavuje aj v hrách divadla GUnaGU. Daná dvojpólovosť otvára možnosti hovoriť aj o súčasnosti, hoci nepriamo, a Klimáček vedome aktivizuje čitateľa k hlbšiemu uvažovaniu o dnešku. Groteskná forma je navyše svojou emóciou Klimáčkovi dlhodobo veľmi blízka a vie s ňou produktívne pracovať: „Ale chlapi mlčia, jeden šoféruje, kým druhý číta noviny, v ktorých stojí, že Admiralissimus túto krajinu nadovšetko miluje, pretože dnes je v Nihílii presne desiatykrát, pričom v istých kútoch Únie nebol nikdy. (...) Všetci ministri Nihílie a, samozrejme, miestodržiteľ Viktor Vasiljevič Vodcu sprevádzali Expom a snažili sa ho pobaviť zasvätenými komentármi o produkcii piva v Kráľovstve Českom či dodávkach soli zo Svätej Stolice Poľskej, čo hosťa evidentne otrávil. Na prekvapenie celej delegácie zamieril k skromnému pavilónu Cyrílie, pripomínajúcemu písmeno Φ , a dobrú polhodinu pozoroval tanec dvoch bielobradých písmomalcov, ktorí štetkami, zovretými v prstoch pravej nohy, maľovali vodou oslavné kaligramy na veľkého muža, ktorý len pred chvíľou zostúpil z nebies, a ak by chcel, potiahol by za nohu aj Slnko.“ (s. 175)

Peter Macsovszky debutoval prózou *Frustraeón* v roku 2000, na poli slovenskej literatúry sa rôznodruhovými aktmi pohybuje už skoro tridsať rokov a za román *Tantalópolis* získal v roku 2016 cenu Anasoft litera. Jeho najnovším počinom je zbierka próz *Oceán trpezlivosti zaspieval* (Drewo a srd), ktorá obsahuje prepracované verzie textov publikovaných v literárnych časopisoch *Fraktál*, *Vlna* a *Rozum* od roku 2008. Všetky však prešli značnými zmenami, texty, ktoré Macsovszky poskytuje časopisom, považuje za „akési pokusy, skice, nulté varianty“ (s. 281). Otázkou je, či takto koncipovaná, pomerne robustná kniha u čitateľov obstojí. Ale možno je naša výhrada spojená len s vlastným hľadaním kritérií, ako pristúpiť k Macsovszkého textom, hoci už na predsádke je rada (hoci v inom kontexte), že „netreba za každú cenu hľadať odpovede a stačí sa ponoriť do poviedkových súvislostí, ktoré čitateľa obklopi v momente, keď vstúpi do podstrčeného zrkadla“. Nuž, vstúpte a uvidíte... Neprekvapuje, že z hľadiska autorských postupov nájdeme v knihe v zásade všetko, čo v jeho predchádzajúcich prozaických tituloch, t. j. suverénnu prácu s jazykom, výrazný konotačný potenciál, ktorý neponúka jednoznačné riešenia a predpokladá trpezlivých a zvedavých čitateľov, oslabenú fabulu s často výrazne reflexívnymi pasážami,

ironickosť, prerušovanú dokumentárnosť, alúzie na historické i súdobé udalosti, politické i filozofické teórie, svojské narábanie s časopriestorom a nekonečné semiotické hry spojené so simuláciami a mystifikáciami. Tie vyzývajú k nevyčísľiteľným interpretačným možnostiam počas celého priebehu čítania – poviedky vyvolajú istý typ očakávaní, aby boli následne popreté, zmeny rozprávačských postojov sú náhle a ani žánrové špecifiká neponúkajú záchranu sieť... Má táto semiotická hra nejaké pravidlá? Sedemnást rozmanitých próz ponúka rôznorodý žánrový i tematický súbor. Výrazný je aj rozsahový rozptyl: od trojstranovej poviedky po *Bezbožné rozprávky*, ktoré majú bezmála sto strán. Literárnym priestorom sa niekoľkonásobne stala Bratislava, ale objavuje sa obraz zahraničného veľkomesta i malomesta, žánrovo sa vyskytne realistická poviedka, ale aj sci-fi a podobenstvo. Niektoré prózy na seba odkazujú, každá však obstojí samostatne, dokonca sa ponúka špekulácia, že krátke fragmenty „malého románu“ *Bezbožných rozprávok* by sa dali vzhľadom na pracovné žánrové označenie – paradoxne – čítať v akomkoľvek poradí a nemalo by to žiadny vplyv na ich interpretáciu. Je len na nás, či prijmemo Macsovszkého hry na hranici porozumenia alebo rezignujeme s tým, že autor vlastne čitateľa nepotrebuje. Riešenie je, samozrejme, individuálne, ale názov knihy je velavravný...

Prelínanie žánrov

Fenoménom súčasnej prozaickej tvorby je aj prelínanie beletrie a dokumentárnej prózy, z minuloročnej produkcie by sme sem mohli pri benevolentnejšom triedení zaradiť hneď niekoľko textov: „umeleckú reportáž“ **Anny Gruskovej** *Tichý pobyt na ulici Gwerkovej-Göllnerovej* (Literárna bašta), „dokumentárny román“ **Uzol. Vojnový príbeh Nových Zámok** (Absynt) **Mareka Hudeca, PS** (Rubato) **Jakuba Juhásza, Karpaty! Potulky po skutočnej i vymyslenej krajine** (E.J. Publishing) **Jána Púčka** či *Na prelome apríla a mája* (Literárna bašta) **Pavla Sibylu**. Autori sa nechávajú inšpirovať konkrétnou osobnosťou (Grusková Dr. Alžbetou Gwerkovou-Göllnerovou, Juhász Sándorom Petőfim, Sibyla Imrichom Karvašom a Gustávom Husákom), mestom (Hudec Novými Zámkami) alebo krajom (Púček Karpatmi, Juhász Juhom) a využívajú pri tom rôznorodé autorské postupy s rozdielnou výslednou estetickou hodnotou. Spája ich pritom záujem o minulosť, ale nepíšu na žánrovom pôdoryse tradičného historického románu, ktorého dobrým príkladom je *Bezhlavý čas* (Ikar) **Antona Hykischa**. Keďže pri ostatných knihách ide o diela na rozhraní rôznych žánrov i druhov, Gruskovej i Hudecovi sa bude venovať pozornosť v iných výberoch, podobne ako to bolo napríklad pri románovej reportáži Lukáša Onderčanina *Utópia v Leninovej záhrade. Československá komína Interhelpo* (Absynt, 2021). Reflexiu vlastného písania a jeho problematizovanie nachádzame aj v knihe **Jakuba Juhásza PS** (Rubato). Po debute *Novoročný výstup na Jaseniinu* zostupuje dole na rovinu, do svojho rodného mesta, a pátra po stopách maďarského básnika

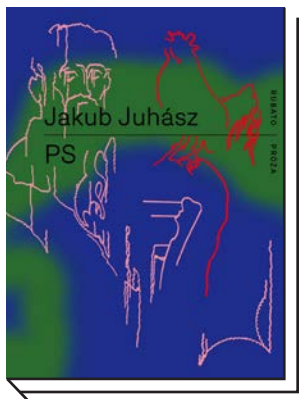
a revolucionára Sándora Petőfiho, ktorého životopis sa chystá napísať: „Chcel by som o jednom z týchto Sándorov napísať knihu, sčasti pravdivý, sčasti vymyslený životopis, život po jeho živote, príbeh po jeho smrti. Možno niečo ako Illyés, ale nechať sa viesť skôr fantáziou ako dvojzozmernými faktami. (...) Vymyslel som názov Post Scriptum, PS, Petőfi Sándor, život po živote, posmrtný príbeh, moje osobné PS k téme, PS napísané starému Lučencu. Petőfi Sándor ako PS. Môj Petőfi Sándor ako PS historickému Petőfimú Sándorovi. (...) Všetko, čo ste chceli vedieť o Sándorovi, ale báli ste sa opýtať práve mňa. Príbeh natlačený na samom konci textu.

Návrat domov, do minulosti, ku koreňom, tak ako som si ich sám predstavoval.“ (s. 30) Juhászov text už prostredníctvom tohto krátkeho úryvku ponúka niekoľko možností čítania. Niekoho naozaj môže zaujať autorovo netradičné cestopisné rozprávanie po stopách romantického básnika, problematika kultúrnej pamäti, niekoho autobiografickosť textu a vedomé splývanie s rozprávačom príbehu, iných vydarená pocta rodnému mestu a geografickému Juhu či tematizovanie samotného písania knihy a útrap s tým spojených: „A nato mi napadla ešte jedna vec. Mohol by som ísť na Polichno, tam, kde som podľa rodičov rozjedal dedovu Felíciu, a zastaviť sa pri Timravinej studničke. (...) Vravel som si, že možno keď sa napijem z Timravinej studničky, možno, možno všetko dobre dopadne. (...)

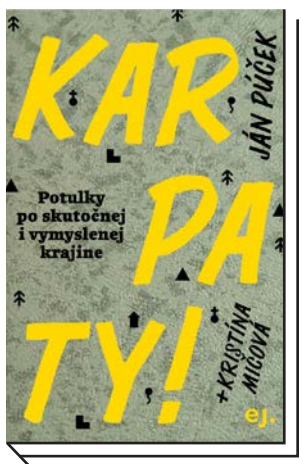
Nenapísal som ani slovo, ale zato som vymyslel niekoľko námetov na iné knihy, zvukové projekty, koncertné série, reportáže a tak ďalej.“ (s. 232) Juhászov text je vrstevnatý, dá sa v ňom vydať všetkými spomínanými smermi a na každej z týchto ciest sa nájde množstvo odbočiek. Aj ich modalita je rôzna; flanérsky frajerská, nedbanlivo letná, prekvapivo intímna, ale aj ironická, láskavá i cynická. A tak napriek tomu, že sa v celom texte ocitáme na mnohých miestach bývalej monarchie i mimo nej, mapa k ceste sa v atlase nenachádza. Ľudská geografia sa značí inak. Stačí si prečítať Juhászovu prvú kapitolu. PS: Redaktorkou textu bola Michaela Rosová, toľko k prepojeniam.

Pomerne silnú tendenciu súčasnej slovenskej prózy návratu ku koreňom môžeme už dlhodobejšie registrovať aj v tvorbe **Jána Púčka**. V ostatnej knihe **Karpaty! Potulky po skutočnej i vymyslenej krajine** (E.J. Publishing) spolu s vizuálnou umelkyňou **Kristínou Mičovou**, uvedenou ako spoluautorkou, mapuje priestor, ku ktorému sa razantne prihlasuje už v názve. Opäť nejde o tradičnú podobu cestopisného písania, o čom svedčí aj podnadpis, ale aj skúsenosť s predchádzajúcou Púčekovou tvorbou. Spojenie s výtvarníčkou Mičovou nie je náhodné, stačí poznať východiská jej tvorby. V nej sa venuje konfrontácii so skutočnosťou pomocou vlastnej prítomnosti v krajine, ktorá vznikla z vnútornej potreby hľadania.

Príznačné je preto hľadanie nejakej hodnoty, ktorá by človeku poskytla priblíženie sa k niečomu vzdialenému, k ozajstnosti sveta a k autentickému bytiu. Daná myšlienka vychádza zo súčasného fenoménu odcudzenia sa svetu a sebe samému hlavne vplyvom sociálnych médií. Svoje „spomalenia“ v čase a priestore zaznamenáva najmä pomocou kresby a fotografie, ktoré

Jakub Juhász: PS
Praha: Rubato

Ján Púček, Kristína Mičová:
Karpaty! Potulky po skutočnej
i vymyslenej krajine
Bratislava: E. J. Publishing

Pavel Sibyla: Na prelome apríla
a mája
Banská Bystrica: Literárna bašta

dopĺňa textom. Púček píše o krajine svojho detstva a dospievania, do ktorej sa opätovne ako dospelý vrátil. Citová zainteresovanosť umožňuje rozmazanie jej hraníc, napokon, znova sú dôležité tie ľudské, ktoré riadi iný kompas. Kniha je rozbiehavá, tvorená úvahami, impresiami, ale aj rôznymi historickými vsuvkami či literárne spracovanými medailónmi lokálnych osobností. Všetko dopĺňajú dobové fotografie, náznaky máp i obrazová príloha. Charakter daných textov odkazuje na rôznorodé žánre, miestami ide o kroniku, miestami o literatúru faktu, inokedy o intímnu osobnú výpoveď, rodinnú spomienku, poviedku či esej. Všetko to vyvierá z Púčekovho autentického záujmu o krajinu a ľudí v nej. Genotyp knihy je však v tomto prípade narúšaný rôznym účelom pôvodných textov. Čo sa však nemení, je fakt, že autor aj v najnovšej knihe zostáva večným a nadšeným hľadačom jednoduchosti, pokoja a krásy. Tentoraz v Karpatoch.

Pavel Sibyla sa so svojou novou knihou **Na prelome apríla a mája** (Literárna bašta) vracia po dlhšej odmlke. Naposledy mu vyšli v roku 2009 rovno dve knihy – zberka deviatich poviedok *Coffee stories (alebo Deň ako každý iný)* a novela *Niečo o orchideách*. Podobne ako v predchádzajúcej novele, ktorá bola okrem iného dedikovaná aj „celej mojej skurvenej generácii“ a v ktorej Sibyla vyrozprával príbeh tridsiatničky Hanky, aj v jeho najnovšom počíne je silne prítomný generačný moment. V knihe sa striedajú dve výrazné dejové línie: jedna z nich sleduje život troch hlavných postáv – čoskoro štyridsiatnika Mila, jeho ženy Martiny a kriminalistky Žanety. Spája ich minulosť prežitá na vysokej škole, ale aj súčasné vzťahy. Táto línia je podávaná z perspektívy všetkých troch protagonistov a výrazným svorníkom sa stáva pocit osamelosti, sklamaní a nespokojnosti so životnými rozhodnutiami i perspektívami: „Ako cúval, napadlo mu, ako sa za krátky čas môžu veci vyvinúť. Možno sa bude musieť z ich domou odšahovať. V tej chvíli nedokázal celkom dobre precítiť, či by ho to mrzelo alebo mu je to jedno.“ (s. 14) Druhá línia má odlišný charakter, sleduje životné osudy prvého guvernéra Slovenskej národnej banky Imricha Karvaša, československého prezidenta Gustáva Husáka a ich vzájomný vzťah. Karvašov a Husákov príbeh komentuje rozprávač Milo, ktorý o nich píše scenár, a vnáša tak do historických faktov svoje hodnotenia: „Keď to zistil, zostal prekvapený. Doteraz mal Karvaša za kladnú postavu svojho príbehu, na rozdiel od Husáka. Zneistel, či Karvašova vztyčená pravica nenaruší pointu, ktorú v prepletených osudoch týchto dvoch mužov videl.“ (s. 41) Zdá sa, že jedným zo Sibylových zámerov je aj snaha o historickú pravdivosť, podporená zoznamom odbornej literatúry, indexom a odbornou spolupracou s historikom Marekom Syrným. Dôležitosť tejto línie pre celkovú koncepciu knihy sa však vyjaví v inom, ako dovtedy referujúcom ozvlášťujúcom historicko-edukatívnom odkaze, ktorý by bolo ľahké oddeliť od prvej, výsostne subjektívizovanej línie: „Keď si Milo urobil posledné poznámky, bol so sebou spokojný. Mal pocit, že o Karvašovi a Husákoví vie už veľmi veľa a konečne sa môže pustiť do samotného scenára. (...) Napadlo mu,

že možno Martinu, na rozdiel od Karvaša a Husáka, v skutočnosti nepozná.“ (s. 236) Aj cez posledný obraz prázdneho domu sa tak vraciame k často tematizovanej osamelosti. Ukázalo sa však, aké náročné je pracovať s rôznorodými žánrovými formami v jednom celku bez toho, aby sa čitateľ neprichytil pri tom, že jednu alebo druhú líniu začne považovať za nadbytočnú.

Po viac ako šesťdesiatich rokoch od debutu *Krok do neznáma* (1959) vyšiel príslušníkovi Generácie '56 **Antonovi Hykischovi** rozsiahly historický román *Bezhlavý čas* (Ikar) a nadviazal tak nielen na cyklus kníh z obdobia osvietenstva o Márii Terézii (*Milujte kráľovnú*, 1984) a jej synovi Jozefovi II. (*Verte cisárovi*, 2016). Z ďalších jeho historických próz rezonoval najmä dvojdielny román *Čas majstrov* (1977, 1983), ktorý situoval do Banskej Štiavnice na rozhraní 15. a 16. storočia. *Bezhlavý čas* zobrazuje obdobie od konca 18. storočia po prvé roky 19. storočia. Vo Francúzsku vrcholí revolúcia popravou kráľa a kráľovnej, v habsburskej ríši vládne Leopold II. Po jeho nečakanej smrti sa panovníkom stáva jeho mladý syn František. Chce vládnuť pevnou rukou a zabrániť rozšíreniu revolučných myšlienok, nedopustí „bezhlavý čas“. Nemá to však ľahké. Deväťdesiatnik Hykisch opisuje atmosféru tajných spoločností, vodcov sprisahání, revolucionárov z Viedne i Uhorska, ale aj osvietenské osobnosti okolo Antona Bernoláka. Strieda tak osudy hrdinov v Prešporku, Prahe, Paríži, Trnave či Viedni, menia sa aj kulisy – chrámy, sudy, popravná, korunovácie, kostoly i mníšske cely. Autor vedome pokračuje v jeho obľúbenom pracovnom postupe: výber búrlivého, a teda pre román inšpiratívneho historického obdobia, prepájanie svetových a národných dejín, známe historické postavy, ktoré ukáže aj ako obyčajných ľudí so všetkými strasťami, osamelosťou, chýbajúcou láskou, zdravotnými problémami a neistotami, ktoré im bránia v osobnom šťastí. Aj v prípade slovenských osvietenských protagonistov (J. Palkovič, J. Fándly, A. Bernolák a J. I. Bajza) si všíma okrem profesijnej činnosti ich osobný život a vnútorné dilemy: „Keď zastali na návrší pred farou, v návale vetriska padla rovno do náručia Ignácovi. Zbláznila si sa? V takom nečase?!“ Pokúsila sa stiahnuť si vlnenú rukavicu a priložiť ukazovák Ignácovi na ústa, aby mlčal. Do snehu padol batôžtek. (...) Ignác sa rýchlo zohol, zdvihol tajomný balíček a oprášil ho od snehu. „Daj, prosím ťa! Daj mi to!“ (...) Pomaly rozviazala červené šnúrkky a na stôl vysypala tri brožúrky na zlom, nekvalitnom papieri. Ignác Bajza sa postupne dozvedel, že už dlho skladovala doma pod posteľou nepríjemný darček...“ (s. 406 – 407) Hykisch aj v tejto knihe stále veľmi dobre zvláda svoju časť autorsko-recepčnej hry, na ktorú pri historickej próze pristupujú obe strany – autor aj čitateľ, a umocňuje ju metatextovými zložkami v závere románu. Ide o kalendárrium, ktoré chronologicky zaznamenáva dôležité udalosti Francúzskej revolúcie, prehľad prostredí a osôb, ktoré v knihe spomína, a v rámci Epilógu aj osudy postáv po skončení románu. Tieto prídavky majú charakter historického naratívu, ktorý v čitateľoch zvyšuje dôveryhodnosť čítaného textu. Toto autorovi vždy išlo.

Príbehy o mafi

Aj minulý rok sa v slovenskej próze objavilo niekoľko kníh, ktoré by sme mohli zjednodušujúco pomenovať ako príbehy o mafi. Nie je to nič prekvapivé, tento „trend“ je v ponovembrovej próze prítomný v zásade nepretržite, stačí len spomenúť – bez ambície akéhokoľvek klasifikačného utriedenia – niektoré texty Petra Pišťanka, Jozefa Kariku, Gustáva Murína, Mareka Vagoviča, Dominika Dána, Petra Šlosera či **Kataríny Durica**, ktorej román *Slušné dievčatá plačú potichu* (Lindeni) o praktikách dunajskostredskej mafie v 90. rokoch pri jeho vydaní v Maďarsku (Libri, 2018) zaznamenal veľký komerčný úspech a bol prakticky okamžite vypredaný. Durica podáva obdobie mafiánskych praktík pomerne netradične – cez osudy troch žien (Júlia, Hilda, Eržika) z jedného paneláka, ktoré sa stávajú priamymi rozprávačkami príbehu.

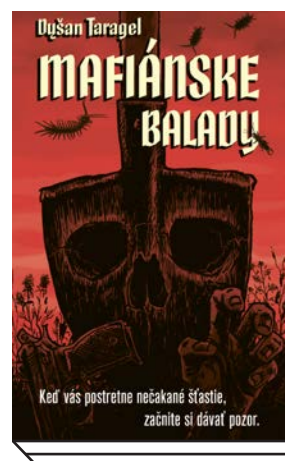
Dušan Taragel sa po takmer desaťročí vracia do literatúry s vydareným „akčným románom“ *Mafiánske balady* (Slovart) „o posledných dňoch a hodinách života ľudí, ktorí uverili, že ich práve postretlo šťastie“. Dynamicky napísaná kniha pohrávajúca sa s princípmi žánrovej prózy obsahuje sedem navzájom prepojených príbehov, ktorých postavy plynulo prechádzajú z jedného príbehu do druhého. Teda, ak náhodou prežijú. Nie je to však žiadne tajomstvo, Taragel ich predčasny koniec prezradza už pomenovaním jednotlivých príbehov; niekomu ostávajú týždne, niekomu hodiny (*Fero (posledný týždeň života)*, *Laky (posledné dve hodiny života)* atď.). Napokon aj názov *Mafiánske balady* predznamenáva záverečný trest či smrť, ktoré vyplývajú z náhody alebo chamtivosti antihrdinov. Postavy si však až do konca robia veľkolepé plány a dúfajú, že všetko nakoniec dobre dopadne: „Čo sa ten Ruža zbláznil? Prečo ho hodil do vody? Jeho nepremokavá bunda sa nafúkla a ako záchranná vesta ho držala nad vodou, ruky mal rozťahnuté a nič nechápal. Na brehu v tme videl Ružu, ako stojí a pozerá sa naňho. (...) Takéto žarty si vyprosí, s Ružom skončil, už ho nikdy nechce vidieť, nech dá prachy a ide, odkiaľ prišiel, zmrd jeden. Ruža sa vztyčil, bolo tam vody len do pol pása, pritiahol si Fera k sebe a potom ho odrazu chytil za hlavu a zatlačil mu ju pod vodu. Fero tomu nerozumel.“ (s. 64) Na postavy čakajú naozaj krušné časy, ale čitateľ, dopredu oboznámený s ich koncom, sa môže na ich plánoch už len výborne zabávať. Dobro síce nezvítazí ani v jednom príbehu, zlo je však potrestané, akcent na fatalnosť či hra s cyklicky prichádzajúcou smrťou sa neustále opakuje. Dobré vymyslený spôsob rozprávania na pôdoryse trileru s uveriteľnými migrujúcimi postavami „núti“ k ďalšiemu čítaniu, náhle sa prebúdzajú seriálové inštinkty. Taragel ho podporuje u neho tradične zručným narábaním s jazykom, ktorý sa stáva charakterizačným znakom jednotlivých protagonistov. Ak by mal (literárny) návrat do 90. rokov nejako vyzeráť, tak potom takto. Nahráva tomu aj overené spojenie s Jozefom Gertlim Danglárom a človek si len s lútosťou povzdychne, že sa, žiaľ, už nikdy nezopakuje autorská variácia na *Sekerou a nožom...* KR

Anton Hykisch: *Bezhlavý čas*
Bratislava: Ikar

Katarína Durica: *Slušné dievčatá plačú potichu*
Bratislava: Lindeni

Dušan Taragel: *Mafiánske balady*
Bratislava: Slovart